

שבוע טוב

Číslo 17/5767

9.únor '07

Poznámky k sidře Jitro (Exodus 18,1 – 20,23)

Jitrův příchod - Přišel před darováním Tóry, nebo až po něm?

Ibn Ezra- Přišel až po darování Tóry. Ale proč Tóra zmiňuje jeho příchod na tomto místě a ne tehdy, kdy se to stalo? Tóra chce zdůraznit rozdíl mezi Jitrem a Amalekem- Jitro byl cizinec, jehož rada byla Izraeli k prospěchu (viz 18:17 a n.), Amalek byl cizinec, který podnikl proti Izraeli ničím nevyprovokovaný útok (17:8 a n.). O mnoho později žili Jitrovi potomci na amalekitském území a za židovských bojů s Amalekity se octlí ve vážném nebezpečí; Izrael pak z vděčnosti varoval Jitrovy potomky před Saulovým útokem, aby opustili území, kde hrozila záhuba.

Ramban - Nejsou-li závažné důvody k opačnému mínění, předpokládá se, že události v Tóře se odvíjejí chronologicky, Jitro tedy přišel před darováním Tóry.

Raši - uvádí obě možnosti, bez toho, které dává přednost.

Zatímco Jitro byl kdysi významnou osobností- jako hodnostář Midjanu a bývalý faraonův rádce- a Moše poutník bez domova, který se oženil s hodnostářovou dcerou, nyní se role obrátily. Jitro přivedl s sebou Mošeho rodinu a uvedl se jako jeho tchán. Byl přijat s úctou; později dal k úctě důvod, když svou radou zlepšil organizaci právního systému Izraele. Na znamení této úcty dostal jméno Jiter, dodatek, přídavek; když pak konvertoval k židovství, bylo k jeho jménu přidáno vav a jméno se změnilo na Jitro. (Raši)

„**Vajišma jitro** - Jitro slyšel“

Slyšel o zázracích u moře a o bitvě s Amalekem. Přiřazení jeho jména vedle Amalekova ukazuje rozdíl mezi oběma- rozdíl mezi dobrým a zlým člověkem: Oba slyšeli o Exodu, ale Jitro se připojil k B-žimu národu, kdežto Amalek se stal ztělesněním zla svým zákeřným útokem na slabé a vyčerpané lidi. Zázraky nezmění smýšlení Amaleků tohoto světa; kdo odmítá vidět B-ží vliv, bude vždy vykládat věci podle vlastních záměrů.

V 2:18 je Jitro nazýván Reuel, ve 4:18 je Jiter i Jitro. Celkem měl sedm jmen- Reuel, Jiter, Jitro, Hobab, Heber, Keini, Putiel.

Raši- Reuel, jehož volaly Jitrovy dcery, byl otcem Jitra. Je běžné, že vnoučata osloví dědečka jako otce.

„**Achar šiluchejha** - poté byla poslána pryč“

Raši- Moše vzal s sebou do Egypta celou rodinu, ale Aharon naléhal, ať je pošle zpět do Midjanu, neboť Izraelité již trpěli v Egyptě- proč měl Moše zvyšovat jejich počet?

Sforno- překládá „po její zprávě“, tj. poslala Mošemu zprávu, kde se s ním může setkat. Odpověděl, že národ je na cestě k hoře Sinaj a tam se setkají.

Proč dal Moše svému prvorozenému jméno Geršom (=cizinec tam) na připomínku svého postavení cizince v Midjanu a nepřipomněl si nejdřív svou záchranu před faraonem? (Jméno druhého syna: Eliezer- Můj B-h je pomoc)

Sforno- dokud žil faraon, před nímž Moše tehdy uprchl, byl v nebezpečí; faraon zemřel až po Geršomově narození.

Or HaChajim- jméno naznačuje, že Moše byl vždy cizincem na tomto světě, protože pro spravedlivého tento svět není tím pravým světem.

Rb.Bachja- Podle převládajícího zvyku matka má právo dát jméno svému prvorozenému dítěti a Cipora vybrala jméno Geršom, protože poznala Mošeho jen díky jeho nucenému exilu.

Jitro se raduje

Ačkoliv Jitro nebyl Izraelita a kdysi byl rádcem faraonovým, měl upřímnou radost ze štěstí Izraele. Slovo „vajichad- radoval se“ je aramejského původu a zde je užito v narážce na slovo „chidudim- trny, ostny“, protože jeho štěstí bylo tak velké, že cítil šimrání po těle, jako když někdo z přemíry nečekané radosti pláče nebo omdlí (Or HaChajim).

Raši- narážka naopak napovídá, že vzdor svému štěstí cítil i „nepříjemné ostny“ kvůli tomu, co se stalo Egyptanům.

„**Ata jadaeti** - nyní jsem poznal“

Poznal všechny způsoby modlářství, ale teď je zcela přesvědčen, že Hašem (Hospodin) je pánem všeho.

Raši- B-h potrestal Egyptany „míra za míru“- faraon nařídil utopit izraelské novorozence, nyní byl definitivně poražen utopením svého vojska

„Míra za míru“ znamená, že B-h jedná s lidmi podle jejich skutků, dobrých i zlých, i když lidská mysl si není vždy vědoma B-ží spravedlnosti.

„**Ola uz'vachim** - zápalnou obět' a obětní hod“

Ramban- Jitro konvertoval k židovství obřízkou a ponořením do vody, izraelská vůdcová s ním pak oslavili tuto událost hostinou.

Malbim- Zápalmou obětí, jež byla celá spálena na oltáři, obětovali čerství konvertité, obětní hod byl výrazem vděčnosti B-hu za to, že jim dovolil vejít pod ochranu B-ží přítomnosti

Rb.Bachja- lidská bytost se skládá z těla a duše, a prospívání jednoho má vliv na druhé: má-li tělo klid a těší se např. z dobrého jídla či hudby, stává se vnímavější k duchovním podnětům Když Jicchak uděloval požehnání Jakobovi, jedním ze stimulů jeho duchovního zanícení bylo i potěšení z jídla, připraveného Jakobem jako projev synovské oddanosti. Také Jitro slavil svůj vstup do vyvoleného národa hostinou, jež přispěla všem přítomným k hlubšímu vnímání B-ha.

Raši- kde byl Moše, není tu zmíněn? Sloužil hostům. Je příznačné, že ti nejušlechtilejší z lidí pečují víc o pohodlí druhých než o své.

Jitrova rada

V dobách předtalmudických a talmudických učitel či soudce seděl, zatímco žáci či účastníci sporu stáli. Jitro navrhl přenést autoritu na „nižší soudy“, Moše by se zabýval jen záležitostmi vyžadujícími jeho osobní účast.

I když Jitrova myšlenka byla rozumná, v důsledcích nebyla jednoznačně pozitivní, jejím přijetím byl národ připraven o vliv Mošeho osobnosti a vyučování. „Moše, náš učitel, je lepší učit se od tebe, nebo od tvých žáků? Není lepší učit se od tebe?“ (Raši, Dt 1:14). Moše za to napomínal národ v posledních týdnech svého života. To dokládá, jak důležité je přilnutí k moudrému a podnětnému člověku, i když „zdravý rozum“ diktuje účinnější postup.

„Mimacharat - nazítří“

Raši- byl to den po Jom kipur.

Ve slově je obsaženo srovnání s dnem předchozím, buď to znamená, že je výrazně odlišný (jako v 32:30, kde uctívači zlatého telete přišli k rozumu a litovali toho, co se stalo) anebo že má kvalitu dne předchozího (jako v Lv 23:15, kde Izrael naznačuje, že chce zůstat v téže rovině svatosti jako prvního dne Pesachu). V našem verši přišli lidé k Mošemu pro rozsudek z touhy prodloužit ducha jednoty. (Rb.Josef Soloveitchik).

„Min boker ad erev- od rána do večera“

Raši - Jestliže Moše celý den soudil, kdy měl čas učit se Tóru, nebo vyučovat lid? Podle Šabat 10a soudce, jenž rozhoduje o případu náležitě a spravedlivě, jakoby se celý den učil Tóru a jakoby se podílel na B-žím Stvoření (Raši).

„(lahem)...ba elaj - přijde ke mně“

Raši- Verš začíná v plurálu, protože obecně má spor vždy dvě strany, z nichž jedna- stěžovatel- přichází k soudu hledat právo.

Sforno - Lidé museli dlouho čekat na Mošeho rozsudek, protože existovalo pořadí přednosti:nejdříve Moše zodpověděl dotazy vůdců, týkající se veřejných věcí, pak sporů mezi samotnými vůdci, neboť to byl nejlepší způsob, jak je učit praktickému uplatnění zákonů, aby pak

mohli spravovat lid. Nakonec se věnoval běžným lidem.

„Navol tibol - úplně se vyčerpáš“

Obvykle se překládá takto, jako zdůraznění.

Or HaChajim- jiný překlad: vyčerpání má dvě stadia-nejdřív člověk cítí únavu, ale je stále schopen činnosti, potom už není schopen vykonávat své povinnosti.

- jiný překlad: vyčerpán nebude jen Moše, ale i ostatní vůdcové.

Jitro si uvědomoval, že některé Mošeho povinnosti může vykonávat pouze on sám- předávat B-ží prorockví Izraeli a jejich stížnosti a prosby B-hu, vyučovat společenství obecným zákonům Tóry. Navrhl převedení kompetencí jen pokud jde o rozhodování sporů, aplikování zákonů a posuzování důkazů.

„Veata techeze - a vyhlédni“

Raši- Jitro chtěl, aby Moše vybíral svým duchovním viděním (ruach hakodeš). Uvedl 4 požadavky na vůdce a soudce, ale Moše vybral muže jen podle jedné z požadovaných kvalit

Ramban- první z požadavků- „schopný“- je obecná charakteristika, dále Jitro vypočítává, které vlastnosti má taková osoba mít. Vybral-li tedy Moše „schopné“ osoby, bylo to ve shodě se všemi požadavky.

Raši- V tomto kontextu Jitro odkazuje k majetným osobám, jejichž majetek jim umožňuje odolat tlaku všech, kdo by se pokusili ovlivnit jejich rozhodnutí.

Sforno - Schopní jsou ti, kdo mají dobrý úsudek, znalost zákona a schopnost rozpoznat pravdu ve sporu. Jestliže Moše nemohl vybrat osoby těchto kvalit, vybral schopné z ostatních.

Ibn Ezra - kdo se upřímně bojí B-ha, nebojí se lidí. Soudci, podřízení B-ží autoritě, nedají se ovlivnit lichotkami, úplatky ani hrozbami.

„Sonej vaca - opovrhují penězi“

Obecně má být soudce člověk neovlivnitelný finančním aspektem, i kdyby utrpěl ztrátu.

Raši podle Rambana- Má-li takový soudce majetek, který právoplatně náleží jemu, ale o který by soudce přišel kvůli nedostatečně prokázanému nároku, odmítne tento majetek dále držet.

Onkelos- opovrhují myšlenkou, že by měli přijmout peníze od druhých

Ramban- pohrdají nepatříčně nabytými penězi

Mechilta- opovrhují úplatky (a vším, co lze chápat jako pokus o ovlivňování) anebo nechtějí mít mnoho peněz (poněvadž bohatství vede k pokušení).

„Sarej - vůdcové“

Vůdcové každé skupiny deseti budou rozhodovat jednoduché případy, složitější postoupí váženějším soudcům a bude-li třeba, rozhodne Moše. Tak budou lidé mít soudce, kteří budou k dispozici pro případ potřeby a Mošemu se ulehčí. Když jsou lidé přesvědčeni, že se jim vládne spravedlivě, neživí v sobě odpor a napětí, neboť člověk se mnohem snadněji vypořádá s nouzí než s pocitem, že jsou upřednostňováni lidé s větší mocí nebo konexemi.

V modlitbě amida (Šmone esre) je prosba o obnovení spravedlivých soudců a odvrácení hoře a nářku, neboť se spravedlností přichází spokojenost.

Jitro odchází

V Nu 10:29 se Tóra znovu zmiňuje o Jitrově odchodu, Moše tam prosí Jitra, aby zůstal s Izraelem, neuvádí se však jasně, zda zůstal či ne.

Raši, Sforno- obě zmínky popisují tutéž událost, zde Tóra jen uzavírá vyprávění, k události samé došlo později- Jitro odešel rok po našem vyprávění. Vrátil se domů, aby přivedl svou rodinu ke konverzi na židovství. Zůstal v Midjanu, ale jeho potomci se přidali k židovskému národu, jenž projevil svou vděčnost k Jitrovi tím, že přidělil jeho rodné úrodné území blízko Jericha.

Ramban- Po konverzi své rodiny vrátil se Jitro, aby provázel národ do Erec jisrael a usadil se s rodinou poblíž Jericha.

Příchod k Sinaji

Vrcholný okamžik Exodu je na dosah. Prvního dne měsíce sivanu, třetího měsíce Exodu (od nisanu).

Rb.Hirsch- dřívější tábořiště poznamenalo reptání proti Mošemu (a B-hu), na Sinaji to nebylo, národ věděl, že přichází naplnění.

„**Vajachanu bamidbar** - utábořili se v poušti“

Or HaChajim- nejen doslova, i obrazně, pokořili se v očekávání B-žích slov, neboť slova Tóry jsou pouze s pokornými.

„**Vajichan šam jisrael** - Izrael se tam utábořil“

Raši- Oproti předchozímu verši je tu užito singuláru. Učíme se z toho, že ohromné množství lidí bylo jako jedna osoba, s jedinou touhou.

Aby se Izrael povznesl ke svému vyvolení, musel být sjednocený cílem slyšet Tóru, jen tak Tóru obdrží.

Mechilta- Jsou-li všichni Židé jednotní, každý z nich se stává mnohem dražší B-hu.

Rb.Aharon Kotler- Tím si uvědomíme, že každý Žid by měl cítit odpovědnost za zmírnění utrpení druhých: jako se B-h nesmíří se ztrátou byť jediného člověka, tak i my se musíme zajímat o duchovní i hmotné potřeby svých bližních.

„**Moše ala** - Moše vystoupil“

Raši- Pokaždé, když Moše vystupuje na horu, je to brzy zrána. Poprvé vystoupil 2.sivanu.

Or HaChajim- Moše vystoupil na horu dřív, než byl zavolán, neboť při prvním zjevení (v hořícím keři) mu bylo řečeno, že Izrael bude sloužit B-hu na této hoře, Moše tedy prokázal, že je připraven sloužit. Lidské úsilí musí předcházet B-žimu počínání.

„**Tomar...vetagid** - povíš...oznámíš“

první slovo naznačuje mírný tón řeči, druhé přísnější, drsnější.

Rb Bachja- Když Moše mluvil k „domu Jakovovu“, což odkazuje k ženám, vyjádřil příkazy formou odpovídající citové a mateřské povaze žen. Ženy určují charakter domova a odpovídají za to, že svým dětem vštípi lásku k Tóře. Když Moše mluvil k „synům Izraele“, což odkazuje k mužům, učil je příkazům stroze a přísně.

B-ží návrh

Podle vyprávění (Sifrej, Vezet Habracha) nabídl B-h Tóru také ostatním národům, ale všechny

odmítly, protože příkazy Tóry byly v rozporu s charakterem jejich národa: Esavovi potomci odmítli zákaz vraždit, Jišmaelovci zákaz krádeže a potomci Lota zákaz cizoložství. Teď byl na řadě Izrael.Tóra se může stát národním odkazem jen tomu lidu, který vyhovuje jejím požadavkům. Národy vychované v duchovní nečistotě a špatnosti- prolévání krve, nepoctivosti, nemorálnosti- jsou schopny přijmout Tóru asi tak, jako je trpaslík schopen dosáhnout na klenbu stropu. Izrael byl ochoten přijmout Tóru bez dalších podmínek, neboť měl v sobě duchovní dědictví praotců, který jeho bratrance (Esavovci, Jišmaelovci, Lotovci) odmítli.

„**Sgula** - zvláštní“

Raši- B-h je pánem nad celým světem, Izrael si však vybral za předmět své zvláštní lásky.

Sforno- celý svět patří B-hu a všechny lidské bytosti jsou Mu drahé, neboť stojí výš než ostatní formy života; ale Izrael je Mu nejdražší z lidí.

„Mamlechet kohanim- království kněží“

Takto se obvykle překládá, z kontextu vyplývá, že Izrael se má stát spíše tím, kdo vede svět k pochopení a přijetí B-ha.

„**Vegoj kadoš** - pronárod svatý“

Odkazuje k oddělení a povznesení: svatý člověk je vzdálen od ostatních, protože se chce vzdálit tlaků a svodů, jež táhnou člověka dolů z roviny, již chce dosáhnout.

„**Vajikra** - a zavolal“

Ramban - Moše svolal starší lidu jakožto moudré a vlivné představitele národa, kteří mohou nejlépe rozhodnout, zda Izrael chce přijmout B-ží slovo. Všichni souhlasili jednohlasně.

Raši- I když B-h znal předem jejich odpověď, Moše ji opakoval, tak jako pověřenec vždy podává svému nadřízenému zprávu o tom, co měl vykonat a nespolehá, že se to nadřízený dozví odjinud.

Or HaChajim- Hlavní význam odpovědi je v její jednomyslnosti a nadšení.

Když Moše tlumočil B-hu, že národ přijme Tóru s nadšením, B-h odpověděl, že k němu bude mluvit z hustého oblaku, ale všichni budou moci slyšet Jeho hlas. Tak byla zaručena věrohodnost a nezpochybnitelnost Mošeho proroctví pro všechny budoucí generace. I kdyby přišel někdy prorok, který by chtěl nahradit Mošeho učení a podepřel své tvrzení očividnými zázraky na důkaz, že je v něm B-ží duch, už toto tvrzení (že nahradí Mošeho) bude důkazem, že je to falešný prorok a zaslouží trest smrti. Právě proto bylo Zjevení na Sinaji veřejné, aby se prokázala jeho důvěryhodnost; dalším smyslem bylo ozřejmit celému národu, že Mošeho proroctví je natolik zásadní, že je mimo jakoukoli pochybnost.

Přípravy na Zjevení

B-h řekl Mošemu, že se lidé mají připravit- to bylo 4. sivanu, první ze 3 dnů čekání. Třetí den bylo 6.sivanu, toho dne ráno měla být dána Tóra, na přípravu tedy byly dva plné dny. Ale 15. verš mluví o třech dnech.

Rb Jose (Šabat 86b-87a)- Moše o své újmě rozhodl, že Izrael potřebuje k přípravě víc než dva dny a dal jim tři dny. B-h souhlasil a Desatero bylo dáno až 7.sivanu.

Moudří s tímto názorem nesouhlasí, tři dny nejsou v rozporu s B-žími slovy, Tóra byla skutečně dána 6.sivanu. Rb.Jose i Moudří se shodují, že to bylo o šabatu.

„**Vekidaštanu** - a posvěcuj je“

Raši- překládá, že lidé se museli připravit na Zjevení. Ježto Moše vysvětlil lidu, že se mají zdržet pohlavního styku, „příprava“ znamenala, že se mají vyhnout duchovnímu znečištění (tuma). Stejně interpretuje Rmabam v More nevuchim i Ramban.

Ibn Ezra- Lidé se ponořili do mikve, v tomto duchu vykládá i nařízení, že si mají vyprat šaty.

Onkelos- vyprání šatů doslovně, kvůli čistotě, k počtě významné události.

„**Vehigbalta** - vymeziš hranice

Moše stanovil pevné hranice. Kdyby někdo vstoupil do sféry svatosti, která je nad jeho schopnosti, zemřel by. Aharonova hranice byla blíže k hoře, dál byla hranice pro jeho syny, kohanim, a ještě dál pro zbytek národa.

„**Bimšon hajovel** - na dlouhý zvuk šofaru“

Když bylo dáno Desatero, zazněl dlouhý tón šofaru na znamení, že B-ží přítomnost a svatost opustila horu, přísné hranice byly zrušeny. Hora sama tedy není svatá, svatost je dána přítomností B-ha a Tóry. Šofar na Sinaji byl z levého rohu berana obětovaného Abrahamem při akedě (svázání Jicchaka), pravý roh ohlásí příchod mesiáše (Pirkej d'rb.Eliezer)

Rb Bachaj- míněno obrazně, odkazuje se k intenzivní duchovní síle a bázni z B-ha, již se vyznačoval Jicchak a kterou vyjádřil ochotou obětovat se při akedě.

„**Al-tigšu el-iša** - nepřistupujte k ženě“

Raši- tj. nemějte pohlavní styk, abyste nebyli rituálně nečistí

Den Zjevení

Srovnáním čtyř popisů Zjevení (na tomto místě, v Ex 24 a Dt 4) vyvozují komentátoři, že tam byly čtyři roviny svatosti, odpovídající čtyřem rovinám svatosti Chrámu. Chrám byl stálým znovuvytvářením zkušenosti ze Sinaje a hora Sinaj tak zůstávala nedílnou součástí života Židů.

1.rovina- úpatí hory, kde stál lid (odpovídá bráně nádvoří Chrámu),

2.rovina- vlastní hora (odpovídá prostoru nádvoří Chrámu),

3.rovina- oblak, kde stál Moše (odpovídá vnitřku chrámového prostoru),

4.rovina- hustota oblaku (arafel či av heanan)- odpovídá velesvatyni, místu B-ží přítomnosti (Rb.Bachja)

„**Likrat haelohim** - vstříc B-hu“

Raši- obvykle králové přicházejí až poté, co se shromáždil lid k jejich přivítání, zde B-h přišel na

horu Sinaj a čekal na Izrael, tak velká je Jeho láska k Izraeli.

„**Moše jedaber** - Moše mluvil“

Lidé slyšeli přímo a jasně od samého B-ha jen první dvě příkázání, další sdělil B-h Mošemu, a ten je hned opakoval Židům. Za normálních okolností by nebylo možné, aby člověk mluvil tak hlasitě, že ho slyšelo obrovské shromáždění lidí kolem hory. B-h mu dal zvučný hlas (Raši)

B-h znovu opakoval Mošemu, ať varuje lid před překročením určené hranice. B-h věděl, že lidé v dychtivosti být co nejlíže u zdroje Zjevení zapomenou i na hrozbu smrti. Je-li smyslem lidského života povznést se k vyšší rovině duchovního bytí, je člověk ochoten i zemřít, aby dosáhl cíle. B-h však toto nechce, chce, aby lidé zůstali naživu a vnášeli svatost do pozemského bytí (Tur, Or HaChajim).

DESATERO

Když HaKadoš Baruch Hu (Svatý, budiž požehnán) dával Tóru na Sinaji, ani ptáček nezašvitořil či moucha nepřeletěla, ani vůl neulehl, ani anděl nestoupal či seraf nehlásal své Kadoš (Svatý): celý ohromný vesmír byl tichý a němý, když B-ží hlas pronášel „Já jsem Hospodin, tvůj B-h“ (Šemot Raba 29:9) Když se B-h zjevil Izraeli, celý svět zůstal tichý, neboť toto byl ústřední moment pro Izrael i pro celé Stvoření: kdyby Izrael Tóru nepřijal, nastal by konec vesmíru.

V tomto nesrovnatelném a nepřekonatelném okamžiku každý příslušník národa zakusil zkušenost proroctví, nikdo nezapochoyboval, že se to skutečně stalo.

Co přesně lidé slyšeli od B-ha?

Mechilta říká, že B-h sdělil všech deset příkázání v jediném okamžiku, z toho plyne, že Izrael slyšel všechna příkázání přímo od B-ha. Moudří učí, že numerická hodnota slova Tóra= 611, protože Moše řekl Židům 611 z celkových 613 micvot Tóry. Zbývající dvě- první dvě příkázání Desatera- slyšeli přímo od B-ha. (Makot 24a)

Raši, Ramban- Celý národ skutečně slyšel Deset příkázání přímo od B-ha, ale ježto slova byla pronesena v jediném okamžiku, neporozuměli jim. B-h začal opakovat slovo za slovem, aby rozuměli, ale když dokončil první dvě příkázání, lid prosil Mošeho, že nemohou snést intenzivní svatost přímé komunikace s B-hem, ať je ostatnímu naučí Moše. Lidé tedy slyšeli všech deset příkázání, ale osm z nich je naučil Moše.

Rambam (More nevuchim II:32)- přímo od B-ha slyšeli jen první dvě příkázání, ale mohli slyšet zvuk B-žího hlasu, nerozuměli pronášeným slovům. Moše slyšel i rozuměl a naučil to Izrael. Všichni lidé tedy zakusili zkušenost proroctví, neboť slyšeli B-ží hlas a upevnili svou důvěru v Mošeho, neboť jen on rozuměl, co B-h říká.

Gur Arje- Proč B-h pronesl celé Desatero v jediném okamžiku? Je to symbol toho, že celá Tóra je jediný a nedělitelný celek, nikoliv sbírka nesourodých příkazů a nařízení- proto odstranit jediné slovo z Tóry znamená poškodit celý zbytek.

I. příkázání - Víra v B-ží existenci

„ Já, Hospodin, jsem tvůj B-h, jenž tě vyvedl ze země Micrajim, z domova otroků.“

I když je to spíš konstatování faktu, než příkaz něco dělat, všichni komentátoři to chápou jako příkaz (micva ase-udělej) věřit v existenci Hospodina jako jediného a jednoho B-ha.

Pouze Baal Halachot Gedolot to chápe jako konstatování skutečnosti.

Ramban vysvětluje, že je nezbytné uvést předem, že Hospodin je náš B-h, neboť nemohou být vyhlášeny zákony, dokud není jasně sděleno, kdo je vyhlášen. Mechilta to přirovnává ke králi, jenž vstoupil na nově dobyté území a je žádán obyvateli o vydání ediktu. Odpoví jim: Nejdřív musíte uznat mou moc, pak mohu vydat edikt. Stejně i B-h říká: Uznejte Mou svrchovanost, pak můžete přijmout Mé zákony.

„**Ašer hoceticha** - jenž tě vyvedl“

Raši- Proč je tak důležité, že se B-h charakterizuje jako Ten, jenž vykonal zázraky Exodu? Ježto B-h není tělesný a lidé nemohou správně pochopit Jeho podstatu, jsou odkázáni chápat ji podle okolností, v nichž se B-h projeví. Např. v Egyptě a u Rákosového moře „viděli“ Ho jako mocného Ochránce, který porazil jejich nepřátele, na Sinaji Ho „viděli“ jako laskavého Otce, který se trápil nad jejich strádáním v Egyptě. Podobné dichotomie vedly dřívější pokolení k domněnce, že je více odlišných b-hů, a když se tedy B-h zjevil na Sinaji, jasně řekl Izraeli, že je jen jediný B-h (Hašem-Hospodin), jak v Egyptě, tak u moře či na Sinaji.

Zdalo by se logické, aby se B-h charakterizoval jako Tvůrce světa, což je obecnější než Strůjce Exodu. B-h ale zmiňuje Exod, protože ten může dosvědčit celý národ. Všichni vědí, že bylo Stvoření, ale nikdo při tom nebyl a někdo by mohl namítat (jako to dělá většina lidí v současném světě), že svět nebyl stvořen z ničeho. Avšak nikdo na Sinaji nemohl zpochybnit Toho, jenž vysvobodil Izrael z Egypta (Kuzari, Rb. Bachja)

Zohar- Exod je zdůrazněn kvůli svému duchovnímu významu. B-h zachránil Izrael ze 49. , tedy nejhlubšího stupně duchovní nečistoty. Proto je Exodus zmiňován na tolika místech Tóry a v souvislosti s mnoha příkazy.

II. příkázání - Zákaz modloslužby

„Před mou tváří neměj jiná božstva! Nedělej si sochy, obrazy čehokoli, co je na nebesích shora a co je na zemi dole a ve vodě pod zemí! Neklaň se jim a nesluž jim, protože já, Hospodin, tvůj B-h, jsem B-h žárlivý, vyhledávající provinění otců u jejich synů do třetího, čtvrtého pokolení svých soků, činící však milosrdenství tisíci pokolení těch, kdo mne milují a zachovávají mé příkazy!“

Příkázání shrnuje 4 samostatné zákazy:

1/ zákaz věřit v modly,

2/ zákaz dělat modly či mít je,

3/ zákaz uctívat modly některým ze čtyř způsobů B-ží služby (padání na tvář, obětování zvířete,

přinášení obětí nebo úlitba vína či jiné tekutiny na oltář),

4/ zákaz uctívat modly způsobem pro ně příznačným, i když je to způsob neobvyklý či dokonce nedůstojný a pro jiná božstva se neuzívá (např. modla Pe'or byla uctívána veřejným kálením a Merkulis byl uctíván házením kamenů. Kdyby se to udělalo před jinými modlami, lze to chápat jako projev opovržení, ale ježto pro Pe'ora či Merkulise to byly předepsané formy uctívání, je zakázáno udělat to před nimi.)

„**Al-panaj** - přede mnou“

Raši- tj. dokud Já jsem. Ježto B-h je věčný, i tento zákaz je trvalý.

Ibn Ezra, Sferno- Urazit krále tváří v tvář je nejhorší forma velezrady. Ježto B-h je všudypřítomný, modloslužba je neodpuštělná urážka.

Ramban, Ramban (a další)- načrtli, jak se vyvíjelo modlářství od raných dějin, kdy bylo všem zřejmé, že byl Stvořitel: nejdřív lidé chtěli projevit úctu B-hu projevením úcty bytostem či jevům, skrze něž B-h ovládá svět, tak jako úctu ke králi vyjádříme úctou k jeho vyslanci či ministru. Po čase začali věřit, že tyto bytosti či úkazy jsou samostatné síly a uctívali je jako nezávislé mocnosti. Nejdříve anděly, nebeské duchovní bytosti, pak nebeská tělesa a osoby s mimořádnou mocí, jako faraon či Nabuchadnezar. Později uctívali i šedim či demony- poloduchovní zlé bytosti.

Zákaz modloslužby platí pro všechny formy uctívání.

„**Fesel...temuna** - rytý obraz...podoba“

Zákaz dělat modly. Rytý obraz je trojrozměrné přesné zpodobení něčeho. Podoba je symbolické zobrazení, buď socha, nebo malba či jiný způsob provedení.

„**Kana** - žárlivý“

Tóra užívá tohoto výrazu jen v souvislosti s modloslužbou anebo s podezřením manžela, že mu jeho žena byla nevěrná (Nu 5:14). Výrazem se označuje zneužití důvěry a odmítnutí vzdát se něčeho, co je právoplatně jeho. B-h má nárok na úctu lidí a nebude nečinně přihlížet, jak lidé uctívají jiné bytosti.

Mechilta- „Kvůli modloslužbě budu žárlivě trestat, v jiných záležitostech jsem milostivý a slitovný“, podobně jako manžel, jehož žena žila s jiným, odmítne vzdát se oprávněného nároku na její věrnost.

„**Avon avot al-banim** - hřích otců na syny“

Jak mohou být děti trestány za hříchy, jež nespáchaly?

Podle Moudrých jsou děti potrestány jen tehdy, vezmou-li hříšný odkaz jejich rodičů za svůj a pokračují v něm, anebo tehdy, mohou-li se vzepít, ale místo toho přejmou způsob života rodičů; pak tím totiž vyjadřují souhlas se skutky rodičů.

Dějiny ukazují, že jsou-li hříchy opakovány po generace, stávají se „životním stylem“ nebo „kulturou“ a začnou být považovány za hodnotový systém. Děti, jež vědomě přejímají způsob života hříšných rodičů a pokračují v něm, vytvářejí vzor chování- normu, a to je horší než špatné chování minulé generace, tyto děti páchají daleko nebezpečnější hřích, než kdyby jen jednaly špatně samy za sebe.

Podle talmudického rozhodnutí dítě, jež bylo uneseno a vychováno nežidy, není odpovědné za hříchy, jejichž

špatnost si neuvědomuje; toto se týká i žida, vychovaného v asimilovaném prostředí.

Avšak ani v případě odpovědnosti nejde trest za hříchy rodičů dál než za 4. generaci, zatímco odměnou za dobré skutky je B-ží laskavost, prokazovaná tisícům generací, jak říká další verš (a ježto je užito plurálu, laskavost se prokazuje nejméně 2 tisícům generací, je tedy odměna za dobré skutky nejméně 500x větší než trest za hříchy Tosefta, Sota 3:4)

III. příkázání - Zákaz zbytečných přísah

„**Jméno svého B-ha Hospodina nezneužívej, jelikož toho, kdo zneužije jeho jméno Hospodin nezproští viny!**“

Jako je zakázáno urazit B-ha modloslužbou, zakazuje se i znevažovat Jeho jméno, uijeme-li je bezúčelně.

Ramban- Je zakázáno užívat B-ží jméno bezmyslenkovitě, náhodně.

Ševuot 29a, Jerušalmi Ševuot 3:8- zákaz se vztahuje na dva typy bezúčelných přísah :

1/ (obrazně vyjádřeno)- přísaha, že „dřevěná věc je ze dřeva“ to je zbytečné, bezdůvodné

2/ přísaha, že „zjevně dřevěná věc je ze zlata“- to je nesmysl.

Onkelos- překládá výraz „šav- zbytečný“ v

1/ případě jako „zbytečný“, ve

2/ případě jako „falešný“.

„**Ki lo jenake hašem** - (protože) Hospodin nezproští“

Užije-li někdo B-žího jména, aby stvrdil svou přísahu, je to, jakoby řekl, že jeho slovo je stejně pravdivé jako B-ží existence. Poruší-li tuto přísahu, je to projev opovržení vůči B-hu a B-h ho nezproští (Ibn Ezra).

IV. příkázání - Šabat

„**Pamatuj dne odpočinku, abys jej posvěcoval! Šest dní pracuj a konej všechnu svou práci. Sedmý je však dnem odpočinku Hospodina, tvého B-ha, a nekonej žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvá služka, tvůj dobytek a usedlík v tvých branách! Vždyť šest dní dělal Hospodin nebesa, zemi, moře a všechno v nich, a protože sedmého dne odpočíval, požehnal Hospodin dni odpočinku a posvětil ho!**“

Příkázání se skládá ze dvou doplňujících se příkazů: „zachor- pamatuj“ (jak je v tomto verši) a „šamor- zachovávej“ (Dt 5:12).

Příkaz „pamatuj“ po nás žádá, abychom posvětili šabat takovými věcmi jako kidušem, pěkným oblečením, dobrým jídlem, studiem Tóry a bohoslužbou. Šamaj ha Zaken (Starší) „pamatoval“ na šabat celý týden: když dostal dobré jídlo či nový oděv, který potřeboval, odložil si je na šabat, a dostal-li ještě něco lepšího, odložil toto na šabat a to první použil během týdne. I když halacha nevyžaduje, abychom se chovali jako on, je to záslužné.

Příkaz „zachovávej“ vyžaduje, abychom uctili šabat tím, že se zdržíme práce a činností, jež by zmenšily svatost šabatu.

Ježto příkázání šabatu zahrnuje příkaz (udělej toto) i zákaz (nedělej toto), odvozují Moudří (Mechilta, Ševuot 20b), že oba aspekty jsou neoddelitelné: šabat musíme ctít jak tím, co děláme, tak tím, že se vyhneme znesvěcení šabatu. (Raši, Ramban, Rb. Bachja).

„Zachor- pamatuj“

Mluvnicky není výraz imperativ, ale spíše infinitiv, tj. člověk vždy musí pamatovat na šabat. Totéž platí i pro Dt5:12- „šamor“, tj. člověk si vždy musí uvědomovat odpovědnost zabránit a vyhnout se znesvěcení šabatu. (Raši)

Ramban- šabat si připomínáme celý týden v denních modlitbách, protože dny týdne odpočítáváme od šabatu (první den po šabatu, druhý den atd.)

Podle Moudrých je tento verš také příkazem posvětit šabat zmínkou jeho svatosti v modlitbě či kiduši. Avšak požadavek vína pro kiduš je rabínské nařízení (Pesachim 106a, Mechilta)

„**Lekadšo** - posvětit“

Šabat nám byl dán jako nástroj k hlubšímu pochopení duchovní podstaty B-žího Stvoření a k využití našeho duchovního potenciálu. Celý týden je člověk nucen bojovat o své fyzické i duchovní potřeby, o šabat se může oddat studiu Tóry a službě B-hu. Může vyhledat významné učence, aby se od nich poučil a napodobil jejich chování. Tak vnášíme svatost do šabatového dne (Ibn Ezra, Ramban).

Příkázání šabatu nezahrnuje jen konání, ale i pocit: člověk by se měl o šabat cítit tak, jakoby všechna jeho práce byla hotova- i když jeho stůl či dílna přetékají. Je řečeno „šest dní v týdnu budeš konat všechnu svou práci“- doslovně vzato nelze udělat všechnu práci v šesti dnech, ale nutno to chápat tak, že bez ohledu na to, co se má ještě udělat, máme se cítit tak volní, jako by vše již bylo hotovo (Raši).

„**Vajanach** - odpočinul“

B-hu nelze připisovat únavu či vyčerpání, naznačuje se nám, že zákaz práce o šabat nesouvisí s namáhavostí práce. Je zakázáno nést ve veřejném prostoru kapesník nebo klíč, a stejně tak i např. práce přístavního dělníka. Zákaz šabatové práce se měří halachickými parametry, určenými Tórou.

„**Vajkodšehu...berach** - požehnal...posvětil jej“

B-h požehnal šabat poskytnutím dvojnásobného množství manny v pátek, aby bylo jídlo na šabat, a posvětil jej tím, že nedal o šabat žádnou manu, aby nikdo nebyl nucen pracovat kvůli obstarání jídla. (Raši) To je lecke provždy: B-h zaopatří své děti, které zachovávají šabat. Prosperita nemá počátek v práci a inteligenci, to jsou jen dva nástroje, jež nám B-h dal, ale poskytovatelem, živitelem je On.

Ibn Ezra- požehnání a posvěcení šabatu odkazuje ke schopnosti jednotlivce-Žida přijmout o šabat zvýšenou míru moudrosti a vhledu, oproti jiným dnům týdne.

Ramban- Šabat je požehnaný, neboť je zdrojem požehnání pro celý zbytek týdne a bere svou svatost z vyšších duchovních sfér. Doslovně verš říká „ki šešet jamim- na šest dní“, a ne „bešešet- v šesti dnech“, tj. B-h stvořil svět tak, aby vydržel šest dní + šabat. Šabat

dává světu duchovní energii, aby mohl existovat další týden (a tak pořád dál)- Or HaChajim.

V. přikázání- Ctít rodiče

„Cti svého otce a svou matku, aby se na té půdě, kterou ti dává tvůj B-h Hospodin, prodloužily tvé dny!“

Deset přikázání bylo vepsáno do dvou desek, na každou desku pět. Na první desce jsou přikázání týkající se vztahu člověka k B-hu, na druhé přikázání, týkající se vztahů mezi lidmi. Jak důležité je projevat úctu svým rodičům ukazuje B-h i tím, že je toto přikázání přiřazeno k těm na první desce, jež hovoří o úctě, kterou máme prokazovat B-hu. Když člověk ctí své rodiče, jakoby ctil B-ha, neboť (jak říkají Moudří): „Tři jsou přítomni v lidské bytosti: B-h, otec a matka.“ Jestliže člověk své rodiče nemá v úctě, B-h řekne: „Nemohu žít s nimi, kdybych žil mezi nimi, budou mě také trápit.“

Haamek Davar- V Dt 5:16 je ke znění tohoto přikázání přidáno „Hospodin tvůj Bůh ti přikázal“, aby se zdůraznilo, že kromě přirozené lásky člověka k svým rodičům má své rodiče také ctít, nikoliv z lásky a sentimentu, neboť tyto city jsou křehké a podléhají výkyvům, ale s vědomím toho, že úcta k rodičům je součástí povinností člověka vůči B-hu.

Úcta k rodičům je úhelným kamenem víry v celé Tóře, naše tradice je založena na řetězci pokolení od Avrahama a Sinaje, řetězci, jehož články tvoří sled generací rodičů a dětí.

Výraz „ctít“ napovídá skutky, jimiž se zvýší prestiž rodičů nebo poskytnete jim pohodlí, např. zaopatřit jim jídlo a pití, oděv, dopravu. Člověk si musí uvědomit, kdo jsou jeho rodiče, nedělat nic, co je může potupit či ponížit, sloužit jim nesobecky, a ne kvůli dědictví či z jiného nízkého důvodu, nepřísahat v jejich jménu.

Druhý příkaz, týkající se rodičů- že děti si mají vážit a bát se svých rodičů- (Lv 19:3) zakazuje vše, co by je mohlo urazit či snížit jejich vážnost v očích okolí.

VI. přikázání- Zákaz vraždit

„Nevraždi!“

Mechilta- první přikázání druhé desky odpovídá prvnímu přikázání na první desce (víra v B-ha)- ten, kdo opravdu věří v B-ha jako Tvůrce a živitele, nemůže spáchat vraždu.

Není vůbec náhoda, že dnešní celosvětově postupující ztráta víry je provázena snižováním ceny lidského života.

Zákaz vraždit se zdá být tak samozřejmý, že pro mnohé by ani nemusel být zařazen do Desatera. Vražda byla lidstvu zakázána dlouho před darováním Tóry a je zakázána i v těch nejprimitivnějších společnostech. Komentátoři vysvětlují, že toto přikázání je míněno jako vodítko k pozvednutí na vyšší stupeň chování- Moudří popsali mnoho činů jako rovnající se vraždě, i přesto, že na pachatele těchto činů se nevztahuje

trest smrti, např. způsobit někomu závažné potíže, neposkytnout jídlo a bezpečnost lidem na cestách, způsobit někomu ztrátu živobytí, rozhodovat v halachických záležitostech v nichž se nevyznám, odmítnutí rozhodnout, když je třeba... V tomto smyslu je 6. přikázání velmi obsažné; závisí na postoji a vnímavosti člověka.

VII. přikázání - Zákaz cizoložit

„Nesmilni!“

Týká se soulože s vdanou ženou. Paralelou je 2. přikázání (zákaz modloslužby)- od toho, kdo porušil manželský svazek, lze očekávat, že zradí B-ha (Mechilta). Přikázání má více významů než tento doslovný; Rabini uvádějí jisté formy nepatřičného přátelství a chování, jež mohou vyvolat smyslovou rozkoš rovnající se cizoložství (avizeraja dearajot). Patří sem i zasahování do něčího živobytí, neboť to ukazuje na neúctu k právům druhého.

VIII. přikázání - Zákaz únosu

„Nekrad!“

Sanhedrin 86a- Zákaz se týká zejména jednoho druhu krádeže: únosce, který nutí svou oběť, aby pro něho pracovala a pak ji prodá do otroctví. Odvozuje se z metody výkladu Tóry, jež vykládá podle kontextu. Ježto na toho, kdo porušil předchozí zákazy- tj. zákaz vraždit a cizoložit- se vztahuje trest smrti, musí i tento zákaz mít stejně závažný přečin, a tím je únos. Zákaz obyčejné krádeže je v Lv 19:11.

Mechilta- přirovnává všechny typy krádeže ke 3. přikázání (zákaz zbytečné přísahy), neboť ten, kdo krade, chce své činy zakrýt falešnou přísahou.

Toto přikázání zahrnuje i mnoho způsobů chování, morálně podobných krádeži, např. neodpovědět někomu na pozdrav je krádež sebeúcty druhého, dosáhnout něčí vděčnosti či úcty podvodem je také druh krádeže.

IX. přikázání- Zákaz falešného svědectví

„Nevypovídej na svého druha jako křivý svědek!“

Sforno- Kromě falešného svědectví u soudu zakazuje toto přikázání také pomluvy a roznášení řečí. Moudří vztahují zákaz i na případy, kdy svědek je opravdu přesvědčen, že se daná věc stala, avšak skutečně to neviděl- např. když přísně čestný učitel či přítel řekne člověku, že se věc stala, nesmí člověk říci, že byl svědkem. Dále, má-li učitel jednoho platného svědka a požádá svého žáka, aby šel k soudu a vystupoval jako (druhý) svědek a tím přiměl obžalovaného k doznání pravdy, žák to nesmí udělat. (Ševuot 31a)

Mechilta- Přikázání má paralelu ve 4. přikázání (šabat): Šabat je svědectví, že B-h stvořil svět v šesti dnech, a lze-li někdo před soudem, může zapřít i B-ha jako Tvůrce.

X. přikázání- Zákaz žádostivosti

„A neprahni po domu svého druha, po ženě svého druha, jeho služce, jeho otroku, volu a oslu a čemkoli, co je tvého druha!“

Jak může Tóra zakázat něco, co přímo tkví v lidské přirozenosti?

Ibn Ezra- Lze čekat, že chudobný rolník bude bažit po dceři svého souseda, ale nepředpokládá se, že by

prahнул po královně, která je tak bohatá a nedostupná, že ho něco takového ani nenapadne. Rozumní lidé touží po tom, co je v okruhu dosažitelnosti, ale ne po tom, co je za hranicí jejich představitosti. Podobně má-li někdo naprostou víru v B-ha, považuje majetek, jímž B-h obdařil souseda, za stejně nedostupný pro sebe, jako je královna pro nuzáka. Kdo baží po tom, co není jeho, prozrazuje nedostatek víry v B-ha a je správné, když Tóra přikazuje, aby si člověk víru vypěstoval.

Rb.Hirsch- Smrtelný král může vydat zákony zakazující vraždu či loupež, ale jedině B-h může žádat, aby lidé posvětili své myšlenky a chování a oprostili se od sklonu k žádostivosti.

Mechilta- paralelou je 5. přikázání (ctít rodiče)- Člověk žádostivý bude mít děti, které ho zneuctí, protože sobeckost vede lidi k překročení všech hranic slušnosti a k nadřazení sobeckých tužeb nade vše ostatní.

Když lidé dosáhli úrovně proroctví a slyšeli strašlivý B-ží hlas, ve strachu se odvrátili, aby nezemřeli, neboť nebyli hodni takové zkušenosti. Moše je uklidnil, že tato zkušenost je povznesla a nebude mít pro ně zlé následky.

„**Rojim et-hakolot** - pozorovali hřmění“

Raši- I když hrom je neviditelný zvuk, národ byl schopen vidět, to naznačuje, že při Zjevení lidé překročili omezení lidského těla a pozvedli se do roviny nadlidského porozumění; viděli, co běžně lze jen slyšet.

„**Pen hamut** - abychom nezemřeli“

Jako lidské oči oslepnou, dívají-li se do slunce, cítili lidé strach, když slyšeli hlas B-ží. Byl to přirozený strach, neboť proroctví není normálním stavem člověka. S výjimkou Mošeho všichni ostatní proroci měli při svém proroctví silně omezeny normální tělesné funkce- někteří při vidění upadali do transu, jiní měli prorocké vidění jen ve snu.

„**Al tirau** - nebojte se“

Raši- Moše je ujistil, že B-h nechce jejich životy,; učinil je účastníky velkolepých zázraků, povznesl je duchovně a ukázal jim kousek své strašlivosti. Tato vzpomínka je součástí trvalého dědictví Izraele a pomůže jim odvrátit se od hříchu.

Rambam- Po Zjevení své velikosti je může B-h v budoucnu zkoušet, zda budou schopni odolat svodům falešných proroků. Kdyby nikdy nespátřili pravdu, dali by se jimi příliš snadno oklamat.

Ramban- Zkoušky: zda dokáží odolat normálnímu lidskému pokušení k hříchu poté, co zažili B-ží

velikost na vlastní kůži, zda budou B-hu nesobecky sloužit jako oddaný sluha, mající na paměti zájem svého pána, a ne svůj.

Důsledky Zjevení na Sinaji

Ježto národ viděl, že s ním B-h hovoří přímo, bez prostředníka, nikdy nehledal symboly B-ha. Modlíme se přímo k Němu a naše služba Jemu se zaměřuje na to, jak pozemské záležitosti povýšit vykonáním Jeho vůle. Verš 20 varuje, že kromě zákazu dělat si obrazy nebeských bytostí a těles, je zakázáno i přidávat k tomu, co B-h přikázal zobrazit pro svatostánek a Chrám, takže smí být zobrazeny jen postavy předepsané Tórou, nic jiného. Bude-li nám b-h chtít ukázat svou přítomnost, stane se to skrze Jeho požehnaní, ne skrze námi udělané obrazy a symboly. (Rb Hirsch)

„**Elohej chesef** - bohy stříbrné“

Verš naráží na cheruby (kravim), zlaté sochy umístěné na víku archy. Cherubové v Chrámu musí být uděláni pouze ze zlata, nikoli ze stříbra, a nesmějí být vyrobeny zlaté repliky pro synagogy, i když synagogy jsou známé i pod názvem „malé chrámy“. I v samotné svatyni je zakázáno přidat soch víc k dvěma, jež jsou předepsány Tórou. Jsou-li takové sochy udělány tam, kde to B-h nepřikázal, jsou považovány za bůžky, jako modly (Raši)

Ramban- Oltáře mají být pouze pro obětování B-hu Stěny oltáře ve svatyni byly z mědi pobitého dřeva a vnitřek oltáře byl vyplněn hlinou. Proto Tóra mluví o „oltáři z hlíny“

Raši- Nevyslovitelné Jméno může být proneseno pouze ve svatyni.

„**Mizbeach avanim**- oltář z kamenů“

Když byl postaven Chrám v Jeruzalémě, byl dřevěný, hlinou vyplněný oltář nahrazen oltářem z kamenů. Kameny nesměly být opracovány železnými nástroji, neboť železo jako materiál pro zbraně (meče) zkracuje život, zatímco oltář, dávající lidem možnost obětovat a smířit se, život prodlužuje. Hebrejské slovo „cherev-meč“, od „churban- zničení, zkáza“, neboť meč přináší zkázu světu, takový nástroj nemá místa ve svatyni. (Ramban)

„**Lo taale** - nebudeš vystupovat“

I když byli kohanim žádáni, aby vystavěli oltář na stupních, zvedáním nohou, když vystupovali po schodech nahoru k oltáři, ukazovali schodům své intimní partie, a Tóra neschvaluje ani stín necudnosti. Kohanim tedy chodili k oltáři po rampě, takže jejich nohy se pohybovaly stejnoměrně

JUDAISMUS PRO DNEŠEK
Prastará víra s moderním poselstvím
JOHN D. RAYNER a BERNARD HOOKER

12/ KONEJTE TOTO
Priorita správného jednání

Jak už jsme řekli, vychází liberální judaismus v otázkách náboženské praxe z různých pohledů, od biblických textů až k současným vědeckým poznatkům, a po dohodě svého náboženského vedení vydává doporučení či (je-li nutno) nařízení. Poněvadž tento proces probíhá po celou dobu existence hnutí, lze očekávat, že přes dílčí nejednotnosti přece jen vykristalizovaly některé obecné zásady. Proberme je tedy:

První naší zásadou, mnohokrát zmíněnou, je zásada poctivosti. Týká se víry, ale má i svou praktickou stránku, hlavně v liturgii. Bylo by chybou žádat po liberálních Židech (jako vůbec po komkoli), aby ve svých modlitbách vyznávali něco, co dost dobře nemohou považovat za pravdu. Proto jsme tradiční židovskou liturgii revidovali a vyloučili z ní všechna ta vyznání (přímá i nepřímá), jež pociťujeme jako zastaralá a neobhajitelná – např. o andělech, satanu, zázracích, osobě Mesiáše, celkovém shromáždění rozptýlených, znovuvybudování Chrámu a obnově obětního kultu i o fyzickém vzkříšení mrtvých. Snad se to jeví jako zásah negativní, ale dodejme, že naše modlitební knihy mají i svá pozitiva, neboť jsme zařadili i mnoho materiálu z židovských starověkých i novodobých pramenů, jež dříve nebyly v liturgii využity, a také nově složené modlitby, odrážející myšlenky, pocity a naděje, jež nenašly ohlas v tradiční liturgii.

Nestačí ovšem, aby modlitby byly principiálně přijatelné. Podstatné je, aby byly pochopeny, a to nikoli jen povšechně a neurčitě. Pokud si věřící neuvědomuje plně smysl každé věty, kterou říká, jeho modlitba není poctivá. Někteří Židé ovládají hebrejštinu tak dobře, že jsou schopní modlit se v ní s plným porozuměním. Velká část našich členů to však nedokáže, a i když děláme co můžeme, abychom rozšířili znalost hebrejštiny u dětí a mladistvých, zůstáváme při zemi a uznáváme, že to není příliš pravděpodobné. Očividně je tedy nutné, aby se naše bohoslužby konaly především v místním jazyce. Bylo by to nutné, i kdyby to halacha nepřipouštěla; naštěstí celá halachická literatura od Mišny (Sota 7:1) až po Šulchan aruch (Orech chajim 62:2, 101:4) to výslovně dovoluje.

Důvody pro užívání místního jazyka jsou tak závažné, že musíme obhajovat užívání hebrejštiny. Argumenty jsou rovněž přesvědčivé: hebrejšтина je

jazykem klasické židovské liturgie a žádný překlad nevystihne plně významové nuance; užívání hebrejštiny pomůže věřícímu obeznámit se s ní a povzbudí ho k učení; dále, hebrejščina je poutem mezi Židy ve všech zemích, ať je jejich mateřská řeč jakákoli. Všechny tyto důvody uznáváme víc než zakladatelé našeho hnutí, a podíl hebrejštiny v našich synagogách je nyní větší, než v minulých desetiletích. Přesný podíl hebrejštiny a místního jazyka se v jednotlivých kongregacích liší, závisí na tom, čemu dávají členové přednost, a také na jejich znalostech hebrejštiny.

Jestliže modlitba víru verbalizuje, pak jiné rituály ji vyjadřují symbolicky, a i pro ně platí zásada integrity. Např. v ortodoxních synagogách se stále přiznávají zvláštní výsady kohanim (pocházejícím údajně z potomstva starověkých kněžských rodů) a jednou z výsad je, že až bude jednou znovu postaven Chrám, ujmu se kohanim opět svého úřadu. My tuto naději odmítáme, a odmítáme tedy i zvláštní výsady (mj. i proto, že se hlásíme k principu rovnosti všech Izraelitů před B-hem, který je jinak pro judaismus příznačný a zvláštní výsady jej oslabují). Podobně také zákaz kremace, uplatňovaný ortodoxním judaismem souvisí s fyzickým vzkříšením mrtvých. Protože my v ně nevěříme a ani další důvody nás nepřesvědčují, kremaci dovolujeme.

Dodejme, že někdy může být rituál přehodnocen. Co se kdysi dělalo z jednoho důvodu, lze později dělat z jiného – např. obřad bar micva dříve oslavoval dosažení chlapcovy právní způsobilosti, dnes jej lze vnímat jako dosažení jistého stupně náboženské zralosti. Jiný příklad – půst o Tiša be av odkazoval v minulosti primárně ke zničení Chrámu, nyní se zachovává jako památka na všechny další katastrofy v židovských dějinách, např. nacistický holocaust, jenž byl pro Židy tragédií největší. Kde je podobné přehodnocení možné, zvažujeme je. Jsou ovšem jisté meze, za nimiž už souvislost mezi starým a novým smyslem mizí, nebo je pouto mezi symbolem a tím, co symbolizuje příliš pevné a zásada poctivosti by pak byla porušena. Nelze přesně stanovit ony meze tak, aby s tím souhlasili všichni. Shodneme se však, že existují a pokud se na ně narazí, rituál musí být modifikován, anebo – není-li modifikace možná – vypuštěn.

Druhou zásadou je spravedlnost. V celé židovské literatuře, počínaje Biblií, se neustále zdůrazňuje – jako vlastnost B-ha a jako povinnost člověka, nepotřebuje tedy vysvětlení. Není přehnané říci, že prostupuje celý

judaismus. Čekali bychom tomu odpovídající právní ustanovení a rituály. V zásadě to tak je, ale jsou výjimky. Zmínili jsme už kohanim, pozůstatek starověkého kastovního systému (Kid.4:1), který farizeové, vzdor svému celkovému rovnostářství, opomněli vyloučit. To je ovšem drobná výjimka. Závažnější je biblický zákon zakazující, aby mamzer „vstoupil do shromáždění Hospodinova“ (Dt.23:3). Rabíni to vykládali tak, že dítě vzešlé z incestu či krvesmilství nesmí vstoupit do manželství s židovským partnerem „neposkvrněného původu“. Je nespravedlivé trestat dítě za hříchy jeho rodičů, to je zásada, již uznává sama Bible (Dt. 24:16, Ez.18); proto liberální judaismus tento zákon odvolal. Je pravda, že bezpráví se děje i v přírodě, ale nelze je srovnávat s tím, jež nastává lidským zákonem (ortodoxní Židé to považují za božsky určený zákon, chápou tedy věc jinak).

Rovněž nespravedlivá, a daleko důležitější je diskriminace žen v tradičním judaismu. V biblické době bylo jejich společenské postavení poměrně vysoké, mohly se stát i prorokyněmi, soudkyněmi, královnami, a rabíni jejich postavení ještě upevnili, v jiném ohledu však zase způsobili jejich znevýhodnění. Zbavili ženy možnosti soudit či svědčit, dovolovali muži oženit se s několika ženami, ale ne naopak; a třebaže polygamie byla ve středověku definitivně zrušena, starší pojetí se do zákona promítalo dál a působilo křivdy. Manželství bylo chápáno jako akt, jímž manžel „nabývá“ manželky, která byla jen požádána o souhlas a při manželském obřadu hrála pasivní roli nevěsty. Rabíni také zavedli jednostrannou biblickou definici cizoložství jako pohlavního styku mezi ženatým /neženatým mužem a ženou jiného muže. Oni učinili rozvod jednostranným aktem (připustíme, že s mnoha zárukami pro ženy), jímž manžel propouštěl manželku, ale ne naopak. Rabíni také zprostiti ženy všech micvot obsahujících faktor času; a i když to bylo míněno jako ústupek ženám, v praxi se to chápalo jako vyloučení z těchto rituálů. Rabíni také vyloučili ženy z micva talmud tora, tj.ze získávání či podílení se na vzdělání, a protože se to v praxi také chápalo jako zákaz, byly židovské ženy od časů talmudických až do nové doby většinou nevzdělané (toto je jedna z mála nerovností, jež většina ortodoxních komunit po příkladu progresivního judaismu napravila). Ze všech těch důvodů, a ještě z dalších, byly ženy, přinejmenším od 12.st. vyřazeny z jakéhokoli aktivního podílu na synagogální bohoslužbě, a v ortodoxním judaismu je to tak dosud.

Liberální judaismus se domnívá, že muži a ženy sice nejsou stejní (B-h chraň!), ale mají stejná práva jakožto lidské bytosti a příslušníci židovského národa, „království kněží, pronároda svatého“ (Ex.19:6). Domníváme se, že je to samozřejmý projev elementární spravedlnosti. Mohl být vyvozen už před mnoha staletími

z biblického tvrzení, že „B-h stvořil člověka, aby byl jeho obrazem...jako muže a ženu je stvořil“ (Gn.1:27). Je smutné, že ortodoxní judaismus to dosud neuznal a zůstal v této věci pozadu za vývojem velké části lidstva. Liberální judaismus to uznává od svého vzniku a zaručuje ženám plnou rovnost s muži v manželském právu, v synagogální činnosti i bohoslužbě. Stojí za zmínku, že jedním ze zakladatelů Židovské náboženské unie byla žena (Lily Montagu) a že v jedné z kongregací je rabínkou absolventka Leo Baeck College.

Třetí naší zásadou je to, co bychom snad nazvali „prioritou etiky“. Vychází z židovského pojetí B-ha, z důrazu na Jeho morální podstatu, neboť B-h žádá po těch, kdo Ho uctívají, spíše správné jednání než vykonávání obřadů. Tento aspekt značně odlišuje judaismus od pohanských náboženství starověku. Proroci to ještě vyhrotili- „Nenávidím vaše svátky, zavrhl jsem je, ani vystát nemohu vaše slavnostní shromáždění...Ať se valí právo jako vody, spravedlnost jako proudící potoky“ (Amos 5:21-24), nebo jinde „Chci milosrdenství, ne oběť, poznání B-ha je nad zápaly“ (Oz. 6:6), „K čemu je mi množství vašich obětních hodů, praví Hospodin...Omyjte se, očistěte se, odklíďte mi své zlé skutky z očí, přestaňte páchat zlo. Učte se činit dobro. Hledejte právo, zakročte proti násilí, dopomozte k právu sirotkovi, ujměte se pře vdovy“ (Iz 1:11-17), „Cožpak má Hospodin zalíbení v tisících beranů, v desetitisících potoků oleje?---Bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým B-hem“ (Mi, 6:7-8), „Konejte dobro; mluvejte každý svému bližnímu pravdu. Vynášejte ve svých branách pravdu a pokojný soud“ (Za.8:16).

Toto prorocké učení poněkud ustupuje ve spisech rabínů, kteří tíhli k rozlišování příkazů Bible jen na čistě právním základě. Ale přikláněli se i k tomu, vidět podstatu Tóry v jejím morálním apelu (např. „Miluj bližního svého jako sebe sama“ Lv.19:18, Sifra 89b). Je pozoruhodné, že vybrali jako haftaru pro dopolední čtení na Den smíření velkou pasáž z Izajáše, hlásající, že opravdový půst pozůstává ze skutků spravedlnosti, milosrdenství a soucítění (viz Iz.58). Také vyznání hříchů (viduj) je přehledem prohřešků téměř výhradně etických, nikoli rituálních (viz Brána pokání). Každopádně rabíni nejen zahrnuli do své halachy biblické morální příkazy, ale často je i s výjimečnou citlivostí propracovali; jejich občanský zákoník je do značné míry převodem morálních výzev proroků do sociální oblasti.

S emancipací se občanská část (chošen mišpat) rabínského práva stala běžně nepoužitelnou a dokonce přestala být studována, až na několik málo jedinců, což mělo za následek, že se dostalo nepřiměřené pozornosti náboženskému právu. To spolu s dalším přivedilo tendenci ztotožňovat židovskou praxi s rituálním dodržováním a užívat termínů „praktikující“, „zachovávající“, „zbožný“, „náboženský“ hlavně v jejich úzkém smyslu- takže se běžně vnímalo jako

„židovštější“ nejíst vepřové či pokrývat si hlavu, než nepomlouvat či navštěvovat nemocné.

To je ovšem od klasického rabínského judaismu velmi daleko a od proroků ještě dál. Liberální judaismus od svého vzniku proti tomu protestoval jako proti zkreslování pravé podoby judaismu, a snažil se obnovit jeho skutečnou tvář i stupnici hodnot, zejména těch, jež zdůrazňovali proroci.

Podle našeho mínění praktikovat judaismus znamená zaprvé a především řídit se jeho mravními příkazy ve všech lidských vztazích:

manžel-manželka, rodič-dítě, učitel-žák, zaměstnavatel-zaměstnanec, obchodník-zákazník, lékař-pacient, soudce-souzený, občan-spoluobčan, nadřízený-podřízený atd. Protože tyto vztahy jsou určovány zákony země, je naší povinností jakožto demokratických občanů působit směrem k dobrému tvoření a provádění těchto zákonů, a jakožto Židů činit to v duchu judaismu a přispět poznatky získanými studiem židovského odkazu právní vědy.

Zveřejněno s laskavým souhlasem autora i překladatele

Šabat tento týden začíná v pátek v 16'41, a končí v sobotu v 17'52.

Délka dne je 9 hod 45 min; délka skutečné hodiny činí 49 minut, východ jitřenky 5'34; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 6'04 hod; východ slunce v 7'11; polovina dne 12'04; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 12'34, (mincha ktana 14'54, plag mincha 15'56) západ slunce (škia) 16'56; východ hvězd v 17'30 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach
